

Линьова І.О., ст. викл. Інституту
лідерства та соціальних наук Київського
університету імені Бориса Грінченка

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ОСНОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. *Стаття присвячена проблемі формування професійних компетенцій сучасного керівника навчального закладу для забезпечення впровадження освітніх інновацій на базі компетентного підходу як основи професійної підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі підвищення кваліфікації.*

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійний розвиток, освітні інновації, інноваційна діяльність, підвищення кваліфікації.

Аннотация. *Статья посвящена проблеме формирования профессиональных компетенций современного руководителя учебного заведения для реализации образовательных инноваций на основе компетентностного подхода как основы профессиональной подготовки руководителей общеобразовательных учебных заведений в системе повышения квалификации.*

Ключевые слова: компетентность, компетенция, профессиональное развитие, образовательные инновации, инновационная деятельность, повышение квалификации.

Annotation. *The article is devoted to the problem of forming of professional competencies of modern leader of educational establishment for providing of introduction of educational innovations on a base to competence approach as basis of professional preparation of leaders of general educational establishments in the system of in-plant training.*

Keywords: competence, competencies, professional development, educational innovations, innovative activity, in-plant training.

Актуальність. Освіта має вирішальне значення для формування інтелектуального потенціалу, побудови демократичного суспільства, здобуття знання, необхідного для удосконалення всіх сфер життя. Однак не менш важливу роль для стійкого економічного і соціального зростання, підвищення життєвого і культурного рівня населення відіграє інноваційне

знання. Сьогодні знання перетворились у найбільш важливий фактор економічного розвитку [1, 39]. «Який би конкретний шлях не вибрала країна для подолання свого відставання, їй потрібно підвищити рівень і якість своїх людських ресурсів. Тобто людина та її мислення повинні бути інноваційними» [1,42].

У сучасних умовах розвитку освіти в Україні особливого значення набуває інноваційна діяльність навчальних закладів. Актуальність визначається провідною роллю інновацій в діяльності навчального закладу (далі НЗ) для забезпечення ефективності навчального процесу. Компетентнісний підхід вважається ключовою інноваційною ідеєю сучасної освіти. Принцип професіоналізму передбачає наявність обов'язкової спеціальної підготовки керівника освіти для роботи на певному управлінському рівні. Відповідність освіти посаді всіх суб'єктів управління забезпечується періодичним підвищенням їх кваліфікації в закладах післядипломної освіти шляхом стажування або самоосвіти. Управлінська компетентність потребує вміння добирати необхідні знання для виконання конкретних управлінських дій [2,34].

Метою цієї статті є висвітлення досвіду щодо **формування професійних компетенцій** сучасного керівника навчального закладу для забезпечення впровадження освітніх інновацій в управління НЗ відповідно до експериментальної програми підвищення кваліфікації керівників НЗ м. Києва, що розпочала свою роботу у вересні 2008 року.

Аналіз досліджень та публікацій. Сучасні вітчизняні дослідники продовжують пошук шляхів удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів. Прикладними питаннями запровадження компетентнісного підходу в освіту та осмислення засадничих питань

взаємозв'язку компетенції і компетентностей займаються зарубіжні та українські науковці і практики А. Хуторський, Н. Бібік, Л. Ващенко, С. Калашнікова, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, С. Трубачова, Л. Хоружа та ін. Особливості підготовки керівників ЗНЗ до застосування освітніх інновацій досліджено у роботах В. Бондаря, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Єльнікової та ін.

Серед учених розвернулася дискусія відносно визначення такого *освітнього індикатора*, яким можна було б оцінювати якість освіти. Таким *новим концептуальним орієнтиром*, що впливав би на формування змісту освіти, її методів, критеріїв тощо, було - визначено *компетентність*, а спосіб розвитку цього утворення – названо *компетентнісним підходом*. Зазначимо, що більшість дослідників розглядають «компетентність» як оцінну категорію, що характеризує людину як суб'єкта діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження. В українській педагогіці спроба наблизитися до адекватного розуміння термінів «компетенція» й «компетентність» триває майже десять років. Компетенція визначалася як «загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню. Отже, поняття компетентності не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості» [3, 178].

Виклад основного матеріалу. Поняття "компетенція" і "компетентність" вживаються в державних документах. Здійснено ряд публікацій з досвіду "компетенізації" європейської школи. У них наведено описи й переліки компетентностей, на які в освіті орієнтуються європейські країни, охарактеризовано підходи до їхнього впровадження в освіту. Українські педагоги також уважно стежать за дискусією з цих питань у Росії. До

основних компетенцій, яких потребує сучасне життя, автори Проекту Критеріїв зараховують соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку та самоосвіти та "компетенції, що реалізуються у прагненні і здатності до раціональної продуктивної, творчої діяльності" [3, 179].

Європейські джерела, що висвітлюють поняття «компетентність», трактують його як комбінацію вмінь, знань і цінностей. Термін «ключові компетентності» (компетенції) визначається як змінний, багатофункціональний набір знань, умінь і ставлень, які потрібні всім індивідам для особистісної реалізації і розвитку, інтеграції та працевлаштування [4, 15]. Група науковців із Нідерландів обов'язки вчителя поділила на чотири професійні ролі й чотири типи ситуацій, таким чином визначили сім компетенцій (табл. 1).

Таблиця 1

Компетенції, визначені групою науковців з Нідерландів

Огляд компетенцій	робота з учнями	робота з колегами	робота в освітньому середовищі	особистісний розвиток
Міжособистісна	1			
Педагогічна	2			
Експертна (змістовна та дидактична)	3	5	6	7
Організаційна	4			

Компетенції: працювати диференційовано, груповий менеджмент, навчальна маневреність, вміння контролювати, оновлене мислення, стимулювання оновлення (інновацій), робота разом. Рівень володіння вчителем тою чи іншою компетенцією визначається методом 360 градусів. (За матеріалами робочої групи проекту «Освіта на основі компетенцій»

Університету прикладних наук Фонтіс, Королівство Нідерландів, 2008 рік)

На наш погляд, основною метою *професійного розвитку* керівників НЗ є усвідомлення ними необхідності прогресивних змін, готовність до пошуку нових можливостей організаційного й індивідуального розвитку. Тобто результатом професійної підготовки сьогодні мають бути, у першу чергу, *установки (ставлення)* до змін, а вже потім знання й уміння для реалізації таких змін [5, 33]. Запровадження й реалізація інновацій і, як результат, забезпечення системних змін на рівні освітніх організацій, у першу чергу, залежить від рівня готовності людського потенціалу організацій і, безпосередньо, ролі й рівня *компетентності* керівника.

У термін «інновація» ми вкладаємо комплексне значення, оскільки він складається з двох форм: власне, ідеї й процесу її практичної реалізації. Інновації в освіті – процес творення, запровадження й поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних і управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану [6, 339]. Під *інноваційною освітньою діяльністю* загальноосвітніх навчальних закладів вбачаємо діяльність із удосконалення чи оновлення освітньої теорії й практики шляхом розробки, експериментальної перевірки, апробації, опанування й збереження освітніх інновацій [7, 16]. Ми розглядаємо освітні інновації як основу *професійної підготовки* сучасних керівників загальноосвітніх навчальних закладів до інноваційної діяльності в теперішніх умовах розвитку освітньої системи.

Зміст запропонованого матеріалу на основі програми підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів полягає в реалізації завдань для досягнення навчальних результатів модулів і здійснюється шляхом:

- розгляду навчального матеріалу на міні-лекціях;
- самостійного вивчення навчального матеріалу на основі розробленого для модуля комплексу навчально-методичних матеріалів;
- виконання практичних завдань, спрямованих на набуття вмінь на практиці застосовувати набуті теоретичні знання;
- участі в дискусіях, обговореннях, інших видах групової взаємодії з метою розвитку критичного мислення;
- установок та рис для використання у професійній діяльності здобутих знань й умінь;
- проведення вступної й вихідної *самооцінки професійних компетенцій* сучасного керівника НЗ;
- підсумкового контрольного тестування до модуля [8, 101].

У таблиці 2 наведено приклад самооцінки.

Таблиця 2

**Вхідна (вихідна) самооцінка професійних компетенцій
сучасного керівника навчального закладу з моніторингу якості освіти**

№ зп	Компетенція	Рівень		
		Високий	Достатній	Недостат.
З1	<i>Знання</i> основ сучасного моніторингу якості освітніх послуг та його видів			
З2	<i>Знання</i> методів і технологій сучасного моніторингу якості освіти			
З3	<i>Знання</i> специфіки організації моніторингу якості освіти навчального закладу			
В1	<i>Вміння</i> використовувати методи і технології моніторингу у професійній діяльності керівника навчального закладу			
В2	<i>Вміння</i> забезпечувати організацію моніторингу якості освіти у навчальному закладі			
П1	аналітичність			

П2	адаптивність			
П3	організованість			

«Модуль» на основі програми підвищення керівників навчальних закладів розглядається як задокументована, логічно завершена, відносно самостійна, цілісна частина освітньої, освітньо-професійної програми, сукупність теоретичних і практичних завдань відповідного змісту й навчально-методичного забезпечення із завершальними контрольними заходами, що мають на меті встановити рівень успішності суб'єкта навчання [9, 516].

Головною метою будь-якого модулю нашої програми є **формування професійних компетенцій** сучасного керівника навчального закладу для забезпечення впровадження освітніх інновацій в управління навчальним закладом та реалізації освітніх інновацій задля забезпечення якості надання освітніх послуг відповідно до визначених стандартів.

Висновки. Отже, **компетентність** – це здатність людини виконувати ефективно професійну діяльність [10, 408-409]. Компетентність є результатом набуття компетенцій. Під **компетенціями** ми розуміємо особисті риси, характеристики людини (як соціально задана норма), що визначають та впливають на її здатність ефективно виконувати професійну діяльність. Відповідно, завдання й очікувані навчальні результати модулів спрямовані на набуття знаннєвих компетенцій (знання освітніх інновацій, їх класифікації, процесу інноваційних форм і методів управління навчальними закладами), вміннєвих компетенцій (уміння ідентифікувати освітні інновації, організувати, впроваджувати інноваційні методи й форми в управління) та поведінкових установок до аналітичності, організованості, інноваційності

(професійної мобільності). Професійна мобільність – здатність педагога до змін у професійній діяльності за наявності нових соціально-педагогічних умов [11, 347].

За своїми базовими характеристиками (універсальність, відкритість, відповідність потребам простору і часу) компетентнісний підхід дає змогу здійснювати навчання людини на всіх рівнях освіти протягом життя. Набуті знання, вміння й установки щодо **формування професійних компетенцій** сучасного керівника навчального закладу, ефективного управління НЗ й на основі застосування отриманих теоретичних знань, систематизації інформації, активний обмін власним досвідом, практична розробка алгоритмів впровадження інновацій дадуть необхідну підготовку керівнику навчального закладу для забезпечення запровадження інноваційного аспекту в управлінні ЗНЗ.

Література

1. Феномен Інновації: освіта, суспільство, культура : монографія / За ред. В.Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка. – 2008. – 472 с.
2. Сльникова Г. В. Управлінська компетентність / Г.В. Сльникова. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с. – (Б-ка «Шк. світу»).
3. Хоружа Л. Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї / Л.Л. Хоружа // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: Збірник наукових праць. – К. : КМПУ імені Б. Д.Грінченка, 2007. – С. 178 – 183.
4. Голубєва М. О. Визначення ключових компетентностей майбутніх учителів: європейський досвід / М. О. Голубєва, І. В. П'янківська // Наукові записки. Том 84. – Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 73 с.
5. Калашнікова С. А. Запровадження інноваційних підходів до підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів: досвід Київського міського педагогічного університету імені Б.Д.Грінченка / С.А. Калашнікова, І. О. Линьова // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія: [зб. наук. пр.] – К. : КМПУ, 2009. - № 12(2). – С. 32-40.
6. Ващенко Л. М. Інновації в освіті / Л.М. Ващенко // Енциклопедія освіти; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юніком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Даниленко Л. Менеджмент інновацій в освіті / Л.І. Даниленко. – К. : Шк. Світ, 2007. – 120 с.

8. Линьова І. О. Підготовка керівників навчальних закладів (НЗ) до здійснення моніторингу якості діяльності ЗНЗ / І.О. Линьова // Моніторинг якості освіти: теорія та практика [Матер. Всеукр. наук-практ. конф.] - К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2009. – 196 с.
9. Синицина Н. Г. Модуль / Н.Г. Синицина // Енциклопедія освіти; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юніком Інтер, 2008. – 1040 с.
10. Бібік Н. М. Компетентність у навчанні. Компетенції / Н.М. Бібік / Енциклопедія освіти; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юніком Інтер, 2008. – 1040 с.
11. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.